

## Розділ I. ПСИХОДИНАМІЧНИЙ ФОРМАТ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

©2014 р.

Т. С. Яценко, О. В. Педченко (м. Черкаси)

### ГЛИБИННЕ ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

...можливості відкриття центральної проблеми психіки – взаємовідношень свідомого і несвідомого психічного – це основа основ власне психології як науки  
А. Є Шерозія

Кожна професія висуває людині свої вимоги до когнітивно-особистісних характеристик її психіки. Практична психологія є специфічною галузю професійної діяльності суб'єкта, в якій без належного формування особистісних характеристик та корекції деструктивних захисних механізмів дорога до професіоналізму може бути закритою. Окрім того, специфіка професії передбачає залучення психолога до процесу взаємодії з респондентом. Тому, коли мова йде про методи практичної психології, зокрема їх зорієнтованість на надання допомоги іншій людині, необхідно, щоб вони були прийняті у використанні для самоаналізу. Останнє є запорукою професіоналізму в роботі з іншими людьми. Дорогу до цього прокладає відповідна методологія, яка задає продуктивну платформу для ефективної підготовки практичних психологів. В контексті заявлених проблем С. Д. Максименко вказує: "...спрямуємо свої зусилля на внутрішні можливості особистості" [5, с. 13]. Методи практичної психології повинні враховувати, що у психіці «нічого змоделювати не можна, не порушивши філігранно тонкий процес самоделювання і саморозвитку». І далі: «Це має відбуватися на тлі різноманітних (але фіксованих) можливостей для самоделювання» [5, с. 21].

Указані твердження академіка НАПН України С.Д. Максименка дають поштовх для формування адекватної позиції щодо розуміння пізнання психічного в його цілісності (свідоме - несвідоме) та застосування методів, які враховують "єдність натурального і соціального".

Самоделювання в розроблюваному нами психодинамічному підході спирається на необхідність «слідування» за самоплинністю феномену психіки.

У дослідженні проблеми фахово-особистісної підготовки майбутніх психологів допомагають філософські погляди, які імплікують результати різних наук. У даній роботі приділяється увага філософським проблемам фахової підготовки практичних психологів. Підрозділи цієї праці змістово розгортають основи новітнього підходу до підготовки практичних психологів у форматі психодинамічного підходу та відповідної методології. Путівником у вирішенні заявленої проблеми для нас є не лише орієнтація на положення «Психологічної служби» в Україні, а й на потребу висококваліфікованих спеціалістів, здатних адекватно розуміти предмет пізнання – психічне в його цілісності. Нині науково-практичні здобутки розроблюваної нами проблеми глибинного пізнання, асимільовані психологічною службою України, що спирається на Галузевий стандарт вищої освіти з підготовки бакалаврів за спеціальністю 6.010100 – «Практична психологія», напряду підготовки – «Педагогічна освіта» (керівник авторського колективу – Т. С. Яценко) (див.: [6, с. 2]).

Психодинамічний підхід, який набув розвитку впродовж останніх тридцяти п'яти років, позначився на змісті підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах і психологічній службі України. Разом з тим, у процес підготовки психологів ще недостатньо

впроваджуються методи, які враховують *можливості пізнання психічного в його цілісності на засадах розвитку рефлексивних знань суб'єкта*.

Головне завдання теорії пізнання пов'язане з розкриттям динаміки цього процесу. Психодинамічна парадигма набула демаркації від академічно-експериментальної психології. Ми солідаризуємось з К. Левіном, який зазначав, що **«експериментальна психологія породжує напівзакономірність»** [4, с. 26]. За пізнання лише сфери свідомого внутрішній світ людини буде сприйматися та вивчатися лише наполовину, тому академічні пошуки істини розкриття природи психіки в межах класичного детермінізму не дають сутнісне розв'язання проблеми пізнання.

Детермінізм (від лат. *determine* – визначаю) – філософське учіння про об'єктивний, закономірний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ матеріального і духовного світу. Сутнісною характеристикою детермінізму є причинність, що визначає зв'язки між явищами, в яких причина (при достатньо визначених умовах) з необхідністю породжує інше явище як наслідкове. Звичайно, поза причинністю не існує жодного явища. Водночас, психічне не може бути віднесено до *однопричинних явищ*. Розглядаючи методологічні позиції фахової підготовки практичного психолога, відмітимо, що предметом пізнання є цілісна психіка в її свідомих і несвідомих виявах. З огляду на це, ми не можемо пізнати психічне в його цілісності – при обмеженій орієнтації на пізнання причинново-наслідкових аспектів свідомого, в якому несвідоме прямим способом ніколи не може бути представлене. Відомий грузинський вчений А. Є. Шерозія вказує: «... з самого початку свого розвитку психологія давала знати про те, що, спираючись лише на один галілеївський принцип, відтворити цілісну картину психіки вона нездатна» [13, с. 752]. Далі подається ідея, що, подібно до квантової фізики, для пізнання та адекватного розуміння психічного ми повинні дотримуватися *принципу додатковості*. З огляду на те, що принцип додатковості був введений Н. Бором [2] у квантовій фізиці з метою пізнання квантових та ньютонівських реалій світу у їх єдності, А. Є. Шерозія зауважує: «... принцип додатковості певним чином пов'язує дві великі і однаково фундаментальні науки про світ: фізику – як науку про фізичну (транспсихічну) реальність (у широкому розумінні) і психологію – як науку про психічну реальність (в тому ж широкому сенсі) причому зв'язує так, що в цілісній науковій картині світу та інша наука доповнюють одна одну» [13, с. 755]. Н. Бор чітко вказував на *«необхідність замінити класичний ідеал причинності на принцип додатковості (спрощено – додатковість)»* [2]. Цей принцип стосується тих об'єктів, які виявляють асиметричність функцій. У випадку з психічним така асиметрія функційно притаманна сферам свідомого і несвідомого, що унеможлиблює прямолінійну детермінованість зв'язків між ними. Зв'язок здійснюється через певні інформаційні еквіваленти (при неспівпадінні функцій та спрямуванні енергетичного потенціалу). Таким чином, **додатковість** стосується установаження **зв'язків між сферою свідомого та іншою сферою (несвідомим)**. Більш чітко – мова йде про певну *логічну сумісність, рівновагомність. Інформаційні еквіваленти пов'язують суперечливі аспекти (свідоме-несвідоме) однієї і тієї ж реальності – психічного*. Тому «психологія – як і квантова фізика – повинна використати принцип додатковості як метод відтворення та пізнання цілісної психіки» [13, с. 752].

У зв'язку з тим, що несвідоме *представляє «об'єктивну реальність»* (завдяки його неусвідомлюваності), то воно може бути пізнаним, як і реальність загалом, за допомогою свідомого. З. Фрейд вказував, що «все наше знання постійно пов'язане зі свідомим: навіть несвідоме ми можемо пізнати лише шляхом перетворення його у свідоме» [12, с. 17]. Одноставною є думка, що *несвідоме у його безпосередньо неспостережуваному вигляді не підлягає прямолінійному усвідомленню*. При цьому, як свідомому закритий прямий доступ в *іншу сферу*, так і, навпаки – несвідоме не може бути прямолінійно експлікованим, а це спонукає

до пошуку третього шляху – посередництва через візуалізацію та діалогічну взаємодію з респондентом. Останнє відповідає настановленням З. Фрейда: «... для того, щоб привести несвідоме у свідоме, необхідно спершу створити опосередкувальні ланцюги. Через опосередкування словом внутрішні процеси стають сприйняттями» [12, с. 21].

*Фахова підготовка майбутніх практичних психологів потребує уваги до методології пізнання психічного в його цілісності (свідоме - несвідоме). Ми переконані: пізнання несвідомого не може бути здійснене без уваги до динамічних і структурних аспектів психічного (Над-Я, Я і Воно). У формуванні психічних підструктур велику роль відіграє процес витіснення. Проте несвідоме складають не лише витіснення, але й само витіснене, що перетворюється у неусвідомлюване та притягує собі подібне. У пізнанні цілісності психічного ми виходимо з того, що наше знання постійно має зв'язок із свідомим, тому *пізнати невідоме ми можемо лише одним шляхом – перетворенням його у свідоме. У цьому моменті і криється центральна методологічна позиція, яка потребує мистецтва глибинного пізнання, пов'язаного з об'єктивним інформаційним еквівалентів. Останнє означає пошук чогось третього (тобто посередника) між сферами «свідоме – несвідоме». Видається важливим зауваження З. Фрейда про шлях психоаналітичного пізнання «через поєднання із відповідними словесними уявленнями» [12, с. 18].**

З. Фрейд наголошував на важливості актуалізації «зорового мислення», особливо в практиці психоаналізу сновидінь. При цьому, поза зоровим мисленням залишаються **відношення між образами, які потребують пізнання.** З огляду на образність мови несвідомого, зрозумілою стає здатність символіки синтезувати зміст *іншого*, і в цьому є їх дослідницька цінність. Разом з тим зорових образів замало для пізнання несвідомого – необхідно виявити *взаємозв'язки між символами*, які є багатозначними, та *вербальними аспектами мислення*. Саме цей момент ми враховуємо коли не лише даємо імпульс (стимул) візуалізації, самопрезентації психіки суб'єкта, але й забезпечуємо наступний крок – *діалогічну взаємодію з ним, вбудовуючись у внутрішній порядок.* Наша багатолітня практика засвідчила можливість і результативність введення опосередкувань у процес дослідження психічного в «спостережуваній площині».

*Звідси висновки: глибинне пізнання повинно мати опосередкований характер; бажаною є візуалізація первинного «опосередкування»; завдяки матеріалізованій фіксованості, «посередник» слугує об'єктивним орієнтиром пізнання; вторинне опосередкування передбачає «оживлення» візуалізованого самопрезентанта в процесі діалогічної взаємодії (психолог - респондент); процес діалогічної взаємодії здійснюється покроково, багаторівнево в єдності позитивно-дезінтеграційних та інтеграційних процесів (часткові дезінтеграції та інтеграції); запитання психолога орієнтуються на внутрішній порядок психіки, що знаходиться в синтезі з архетипністю; діагностична спроможність запитань, за умов узгодженості внутрішнім порядком, породжує у суб'єкта притік енергії, що проявляється в його емотивності та вмотивованості до самопізнання.*

Таким чином, **діалогічна взаємодія психолога з респондентом набуває посередництва між двома сферами психічного за умов її узгодженості із внутрішнім порядком психіки.** Такий діалог, слідуючи за феноменом психіки, не має прямого відношення ні до однієї, ні до іншої сфери психіки. Робота проводиться не із складовими психіки, а з людиною, активність якої обумовлена потребами та мотивацією самовдосконалення. *Діалог спрямований не на налагодження особистих взаємин, а на інформаційний взаємообмін, що в сукупності сприяє здійсненню інтерпретації.*

«Перетин вертикалі і горизонталі» є «актом» прояву спонтанної активності респондента і втілює представництво обох сфер психічного. Коли такі «акти» в процесі діалогу накопичуються,

то їх аналіз (інтерпретація) дозволяє вийти на асиметрію логіки свідомого й «іншої логіки» – несвідомого, що й обумовлює особистісну проблему суб'єкта. Діалогічна взаємодія об'єктивує системні взаємовідношення обох сфер. У діалозі, за умов його діагностичності, в суб'єкта пробуджується мотивація до глибинного пізнання та самопізнання. Прагнення до самопізнання каталізується витісненнями, їх енергією і, водночас, пригальмовується опорами. Відсутність в глибинному пізнанні адресно окреслених просоціальних форм діяльності та наявність орієнтацій на спонтанну активність є одним із пріоритетних передумов (та критеріїв) діагностичної адекватності процесу, адже нівелювання зовнішньої виправданості активності сприяє вияву імперативу витіснень, а відтак – діагностиці характеру внутрішніх побуджень. З просоціальної точки зору активність суб'єкта в процесі спонтанної ліпки, роботи з іграшкою не представляє цінності. Запитання психолога повинні задавати продуктивну динаміку діагностико-корекційного процесу та актуалізувати притік емотивної енергії. Таке вивільнення пов'язане як з полегшенням емотивного стану респондента, так і накопиченням поведінкового матеріалу, що піддається аналізу, який відкриває перспективи вияву логічної впорядкованості психічного.

Психодинамічна парадигма емпірично підтверджує факт холістичної сутності психічного (ідеального) та його можливостей презентації у спостережуваних презентантах, що піддаються свідомому їх осягненню. *Інформаційна еквівалентність об'єднує свідоме і несвідоме, хоча і не представлена споглядально.* На це є причини: а) несвідоме ніколи прямолінійно не об'єктивує свій зміст; б) презентант «іншого» (ідеального) в *опредметненій, статичній формі* не може передати зміст живої інстанції з емотивним потенціалом. Такий специфічний формат бачення глибинного пізнання стверджується класичним положенням: *«будь-яке знання відбувається із зовнішнього сприйняття»*, яке було покладене в основу біхевіорального напрямку. *Все, що іззовні – має перспективу набувати відтінку істинності.*

Ілля Пригожин у книзі «Порядок із хаосу» пише: «Наскільки б уривчасто не говорила природа у відведених їй рамках – вона ніколи не обманує і не бере своїх слів назад» [10, с. 384]. З приємністю відзначаємо його увагу до універсальності законів природи, включаючи і психіку. Зокрема, І. Пригожин, цінуючи **зовнішні вияви природи, підкреслює важливість пізнання психічного з середини його самого.** Ігнорування (недооцінка) цього моменту віднесена ним до слабкості досліджень, зокрема – класичної психології через її надмірну увагу до *«прозорі» діяльності.* В якості аргумента він звертається до образу Едипа, зокрема: «Ясність розуму Едипа при зустрічі із Сфінксом і непрозорість та темноту в погляді на акт свого народження» [9, с. 385]. Для нас вкрай важливим є розуміння відмінностей між свідомим та *«іншим»*, яке існує поза часом та простором і пов'язане з операціями над різного роду символами. І. Пригожин аргументує це *маніпуляціями із каменем, який перетворюють на предмет мистецтва*, і вказує на реальну можливість переходу позачасових реалій в предметно-символічні, як і навпаки.

«Живість» іншої сфери зникає при її перекодуванні в реалії, які існують в часово-просторових параметрах. Зокрема, Гегель писав: «Сама по собі цеглина не вбиває людину – а здійснюється це лише завдяки досягнутій швидкості, тобто людину вбиває простір і час». Метафоричність висловлювання Гегеля дозволяє збагнути архетип, який існує поза часом і простором і забезпечує можливість *перекодування* ідеальних реалій в матеріалізовані форми. Останнє відкриває лише *перспективи для пізнання іншої сфери, проте не є її кінцевою метою.*

Часто-густо адекватне пізнання психічного в його цілісності обмежується академічним підходом, зокрема – прагненням математичної доказовості явищ. Гегель вказує на односторонність такого підходу: «Математизація наділяє матерію лише просторово-часовими властивостями» (цит. по [106, с. 140]). Висновок: марематизація відсуває в п'ятьмю непізнання *іншу, позачасову та позাপросторову сферу*, якою є несвідоме. В глибинному пізнанні на засадах діалогу

повинен враховуватись континуум вияву внутрішньої системної організованості психічного, що можливо у випадку діалогічного слідування «за респондентом», за семантикою символічності його мови. І. Кант між іншим **засуджував ту науку, яка не вступає в діалог із природою, а нав'язує останній свою мову**. В продуктивній діалогічній взаємодії набуває значення одиничний акт поведінки (запитання - відповідь) в якому уже присутній код, з огляду на голографічну сутність іншої (несвідомої) сфери – часткове, одиничне «говорить» про характеристики цілого.

Цікавим є той факт, що З. Фрейд теж вживав термін «інше», порівняно зі свідомим, і вказував, що в ньому інтегруються витіснення [11, с. 20]. Спільність знаходимо і в розумінні проблеми посередництва, яке напряду не може доторкатися Ід (резервуару енергії інстинктів) – воно є недосяжним для вербальних стимулів. Вербум може співвідноситись лише з тією сферою, яка сформувалась як наслідок незреалізованості потягів Ід через дію цензури Супер-Его. Це один із аспектів формування передсвідомого.

Після процесу витіснень доступ Я до передсвідомого перекривається механізмом опорів при збереженні інформаційних обмінів із Супер-Его та Ід. З огляду на це, в діагностико-корекційному процесі задається лінія спонтанної візуалізації психічного самим респондентом, що полегшує можливості асимілювання та поглиблення свідомого осягнення тенденцій, яким підкорена власна поведінка, що суперечить раціональним намірам. Для майбутнього психолога внутрішня гармонійність і врівноваженість психіки є необхідною передумовою професійних успіхів та досягнення інструментально-методичної досконалості в практичній роботі.

На фоні прозорості приведених вище думок, які об'єднують нас з психоаналізом, в пітьмі залишається проблема: **які саме аспекти несвідомого будуть самоплинно пробиватися «на поверхню»?** Спробуємо пояснити. Переживання сприяють переходу внутрішнього у зовнішнє. Енергетичним стимулом слугує ряд: задоволення - незадоволення. Переживання, що відповідні **принципу задоволення, призводять до розслаблення**, в той час як невдоволення зберігають потенціал – **побудження до активності**. Умовно можна **позначити задоволення як зниження енергії, а невдоволення як підвищення енергії**, що «проситься» до реалізації в дії. Недарма З. Фрейд говорив, що «енергію для творчості ми черпаємо у невдоволених потребах». Витіснені осередки Ід шляхом синтезу та інтеграції з пріоритетом емотивно-слідових домінантностей, впливають на формування позадосвідного, що пояснює збереження в ньому потенціалу енергії невдоволених потреб людини. Тому об'єктивування несвідомого в глибинному пізнанні супроводжується оживленням негативних, а інколи й драматичних, слідових ефектів, які знаходять символічне образне втілення в процесі створення візуалізованих презентантів.

К. Левін відзначив, що незавершений намір (потреба) створює поле напруги. З огляду на сказане, стає зрозумілим, що візуалізовані презентанти латентно можуть втілювати в собі інформаційні еквіваленти, що несуть семантику пережитих суб'єктом невдоволень та емотивних напруг. Звідси висновок, **що процес переведення змісту із несвідомої сфери у свідому торкається чуттєвої та емотивно-енергетичної сфер**. А. Ухтомський, досліджуючи домінанту, показав, що внутрішній стан тварини і людини може виступати в якості побуджуючого моменту поведінки. Звичайно, об'єктивування несвідомого назовні може виявляти неспівпадіння, розузгодженість минулих слідів пережитого досвіду із актуальними потребними обставинами, що ослаблює адаптивні резерви людини, а це є особистісним гальмом професійної самореалізації практичного психолога.

**Поглиблення методології**, як засадничої в підготовці психолога, потребує адекватного розуміння цілісності психічного та розв'язання проблеми співвіднесеності свідомого з несвідомим («іншим»). Психодинамічний підхід вказує, що цілісність психічного далека від сприйняття її як «адитивної суми». Ми маємо справу з голографічною цілісністю, а це – *істинна*

*цілісність*, яка не виникає шляхом «арифметики» – суми її складових, а передбачає якісну, системну їх інтеграцію. *Несвідоме може бути включеним лише в динамічну цілісність*, яка має вияв у кожній окремій частці. Глибинне пізнання спрямоване на розкриття смислів через часткові вияви поведінки та їх розгортання в темпоральних характеристиках.

Отже, для адекватного розуміння психічного важливо враховувати характер його функціональних взаємозв'язків в цілому, що торкаються наступних аспектів:

- енергетичної активності сфери несвідомого та необхідності зведення до мінімуму (нівелювання) зовнішніх стимулів активності в ситуації «тут і тепер»;
- *архетипних можливостей психіки в перекодуванні її латентних змістів у візуалізовані форми*;
- *посередницької «місії» презентанта між зовнішнім і внутрішнім аспектами психічного*;
- *діалогічної взаємодії психолога з респондентом*;
- *орієнтації на значущість пережитих подій респондентом, а не на їх кількість*;
- *відмінностей двох аспектів психічної реальності (свідоме - несвідоме), при їх взаємовиключенні одна одну та взаємонеобхідному доповненні («принцип додатковості»)*;
- *імовірнісного прогнозування, що спирається на імовірність взаємозв'язків, взаємопереходів із енергетичної (неусвідомлюваної) сфери у візуалізовану*;
- *інформаційної закритості презентантів, що потребує їх декодування за умов контекстності (діалогічності) засобів пізнання*.

Особливого значення для розуміння завдань глибинного пізнання набуває *архетип*, що є невловимим у своїй інстинктивній активності, при перекодуванні психічних реалій із однієї сфери в іншу (із збереженням «інформаційних еквівалентів»). Нерідко при цьому використовується архетипний символ «пустоти», що латентно виражає неусвідомлюваність сутності особистісної проблеми суб'єктом. С. Гроф пише: «Вакуум знаходиться в стані пустоти, й тим не менше потенційно він утворює всі форми світу часток» [1, с. 74]. Незалежно чи процес візуалізації психічного зображує пустоту через певні образи, чи її відтіняють колір і просторове розтушування – ми все рівно маємо доступ лише до «карти», а не до «території». З огляду на це, *навчання майбутнього практичного психолога повинно включати розширення розуміння сутності глибинного пізнання, чому сприяє процес «оживлення» презентантів у діалогічній взаємодії з респондентом (як наближення до «території»)*. У цих глибинних процесах, як і в природі загалом, об'єднуючим принципом є динамічність системи психічного, а факти нерівноваженості, дезінтегрованості – це лише натяк на наявність проблеми. Лауреат Нобелівської премії І. Пригожин звернув увагу на універсальність законів: одна й та ж енергія, і ті ж принципи забезпечують еволюцію на усіх рівнях, чи то матерія, чи життєві сили, чи інформація. Він стверджує, що *мікрокосм і макрокосм є двома аспектами однієї, єдиної і об'єднувальної еволюції*.

Зауважимо **обмеженість можливостей механістичної науки, що покладається лише на кількісні аспекти явища**. Психодинамічна теорія, яка вивчає *унікальність індивідуалізованих явищ психічного*, задає **прогресивну лінію перебудови підготовки практичних психологів наближенням до адекватної методології та відповідної інструментовки пізнання феномену психічного**. Це співпадає із задачами саморефлексії власного внутрішнього світу майбутнім практичним психологом, що розширює особистісний досвід і можливості особистісного росту; оптимізує процес професійної підготовки.

*Важливим є розуміння майбутнім фахівцем двоїстої природи психічного*. З одного боку, вона (психіка) себе «приземлює» (в частині усвідомлюваних реалій) до «механічних» інтерпретацій, гармонізуючись із функціями організму, а то – маємо справу з *іншою* площиною

функціонування, в якій відбувається згортання часу і простору на засадах самоорганізації голографічно-матричної природи. За такого холономного погляду сфера несвідомого представляється «інтерференцією хвиль» (не механічною сумацією), а несвідоме представляється інформаційними параметрами, що існують поза субстанційністю.

Нові погляди на цілісність психічного стосується і такої його характеристики як *внутрішній порядок*, характер формування якого до цього часу залишається нерозкритим. «Порядок» – це «організація», що означає як внутрішню упорядкованість автономних частин цілого, так і процеси, що спричиняють утворення взаємозв'язків між частинами цілого. В *глибинному пізнанні* все впирається в проблему *вияву внутрішнього у зовнішньому*. Особливо це стосується *внутрішнього неявного порядку*, що ігнорує механістична наука. Відомий представник квантової фізики Д. Бом «описує природу реальності, свідомості зокрема, як нерозривного когерентного цілого, яке втягнуте в нескінченний процес змін» [2, с. 101].

**Експліцитний порядок не є розгорнутим, явним.** У завдання *глибинної психології* входить розкриття взаємозв'язків між *скритим латентним порядком і характером його експлікування*. Він передбачав, що «образ Всесвіту нагадує живий організм... клітини якого мають *смысл* лише у відношенні до цілого» (див.: [2, с. 102]). Д. Бом також передбачив, що «**матерію і свідомість не можна пояснити одне через одне, або звести одне до одного... їх загальна основа – імпліцитний порядок, що і представляє нерозривну єдність**» [2, с. 102]. Застереження торкаються згубних наслідків дослідницької фрагментації, особливо, коли вона стосується тих реалій психіки, які є неподільними, несвідомими. Штучно створені (плановані) структури не здатні до вияву внутрішнього порядку, бо він їм не притаманний. Найважливішою гідністю голографії є здатність допомогти безпосередній перцептивній інтуїції адекватного відчуття цілісності, що презентується у внутрішньому порядку неподільної (недиференційованої) реальності, якою є несвідоме.

Професіоналізм психолога в галузі глибинної психології передбачає врахування симультанності (недиференційованості) сфери несвідомого у психоаналітичній практиці. Сучасні закони глибинного пізнання повинні спиратись на *розуміння універсальності природи феномену психічного*. Нерідко вчені з інших областей (фізика, хімія тощо) включають психічне у свої наукові узагальнення (Д. Бом, А. Ейнштейн, І. Пригожин). Відчутний внесок у сучасне розуміння психічного в його холономності здійснено фізіологом К. Прібрамом [8], який спирався на наробки свого вчителя К. Лешлі [20]. Ними досліджувалась проблема локалізації психічного і відповідних фізіологічних функцій у різних частинах мозку. К. Лешлі відкрив, що пам'ять зберігається в усіх частинах мозку і дійшов висновку, що модель, яка *базується на голографічних принципах, може пояснити багато потаємних аспектів, недоступних осягненню іншим шляхом*. Результативна частина досліджень К. Прібрама привертає увагу твердженням, що функції мозку є водночас локалізованими і розподіленими, що є близьким до функцій свідомого і несвідомого.

К. Прібрам чітко вказує на факт подвійної «паралельної обробки» імпульсів мозку. Взаємодія двох систем призводить до хвильових явищ, які підкорені голографічним принципам [8]. Важливо зауважити, що як Д. Бом, так і К. Прібрам, звертаючись до проблем психології, черпають свої знання з фізики, біології, фізіології. Все це доводить необхідність інтеграції глибинної психології з іншими науками, які беруть до уваги універсальну обумовленість закономірностей феноменології природи та підкореність їм і психічного.

Особливо це стосується *реальності*, якою є несвідома сфера (*інша сфера*). Однією з важливих труднощів на цьому шляху як вказав К. Левін, є «процес зондування *глибин* психіки, що викликало підозри та недовіру». Далі він прогнозує: «найімовірніше це трапляється тому, що **жоден дослідник не зміг підняти свій матеріал для огляду при денному світлі**» [95, с. 22].

Метафоричність думки К. Левіна не знижує її значущість у поглядах на несвідоме, яке підкоряється універсальним законам природи, і з урахуванням їх може бути пізнаним. Наш досвід доводить, що це дійсно так. У глибинному пізнанні ми йдемо за феноменом психічного, за його внутрішнім порядком. Така дослідницька динаміка кожного разу: індивідуалізується; набуває багаторівнево-порційного характеру; обмежується знаннями на даному витку пізнання «тут і тепер»; залежить від процесуально-діагностичної точності, інтерпретаційного «осягнення» наявного поведінкового матеріалу, від взаємодії психолога з респондентом. Психолог здобуває рефлексивні знання, які сприяють розвитку соціально-перцептивного інтелекту.

Позиція академічної психології однозначна: *щоб прояснити те, що хотілось би знати, потрібно так чи інакше уже його знати*. Тоді досліджуються такі аспекти психіки, які уже є експериментально прогнозованими, на методологічному та інструментально-методичному рівнях [14-19]. В глибинному пізнанні перспективи наступного кроку закладені в плинному моменті. Принцип додатковості, який нами представлено вище, обумовлює необхідність урахування *функційних особливостей обох сфер психіки, що потребує забезпечення контекстності й опосередкованості пізнання при імовірнісному прогнозуванні*. При цьому не знімається універсальність принципів детермінізму, єдності динаміки і конструкції, єдності аналізу і синтезу (інтеграції).

Коли мова йде про цілісну психіку, зокрема, про включеність в пізнання несвідомого, яке є *іншим* за функційними особливостями, ніж сфера свідомого, то невизначеність, незвіданість дослідницької позиції компенсується динамікою процесу його багаторівневістю та відносною завершеністю проміжних актів взаємодії. Відомо, що весь процес глибинної корекції в АСПП підкорений механізмам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на вищому рівні її розвитку, тому кожний виток діалогічної взаємодії (психолог-респондент) *спирається на єдність часткової дезінтеграції і вторинної інтеграції*, що відбиває назва «*психодинамічний підхід*». Як вказував К. Левін: «психолога повинна б цікавити не формалізація і математизація, а отримання нового знання про психічні процеси і більш глибоке проникнення в їх сутність» [3, с. 24]. Далі він продовжує: «*Практичні завдання психічної гігієни і освіти вимагають концептуального інструментарію..., що не можна виконати без теорії*» [3, с. 21]. Теорія та психодинамічна методологія, як у ніякій іншій галузі, є *тим «денним світлом», яке живиться через інструментовку глибинного пізнання адекватного природі феномену психічного*.

Такого типу теорія перш за все повинна пролити світло на особливості функціонування, а значить і пізнання *іншої* сфери (несвідоме), яка має свою специфіку при всіх взаємозв'язках із свідомим. Розуміючи асиметрію функціонування сфер свідомого і несвідомого психічного, нами розроблено принципи пізнання *іншої* сфери. Розробка *принципу «із іншого»* націлює фахівців філігранно обходитись з кожним окремим моментом професійної взаємодії з респондентом. Підкреслюється значущість кожного кроку; загострюється увага до будь-якого спонтанного, невимушеного вияву активності респондента; поцінюється симультанність взаємозв'язків між свідомим і несвідомим. Конкретизуємо характеристики принципу «із іншого»:

- незворотність (неповторність) спонтанної активності суб'єкта;
- взаємозв'язок у психіці «зворотних» і «незворотних» у часі процесів;
- внутрішня детермінованість самоплинної активності особи;
- існування неусвідомлюваного в симультанності взаємозв'язку часу і простору;
- неповна відповідність спонтанної активності суб'єкта принципу реальності;
- підкореність латентних процесів психічного принципу задоволення;
- залежність особливостей візуалізації (самопрезентації) як від внутрішніх (провідних) детермінант, так і від пропонованих засобів (пісок, глина, камені тощо);



- універсальність законів активності архетипу в процесі перетворення (перекодування) смислів «іншого» в «інформаційні еквіваленти», що ілюструють візуалізовані (спостережувані) презентанти;
- дихотомія внутрішнього і зовнішнього (їх здатність до поділу та взаємопереходу);
- зворотність взаємопереходу семантики «іншого» у параметрах “внутрішнє-зовнішнє” стимульованої діалогічною взаємодією;
- імпліцитність смислового навантаження презентантів (зовнішнього) і необхідність їх семантичного дешифрування через проникнення в смисли «іншого»;
- відповідність внутрішньому порядку процесів «іншого», який є неосяжним (за багатофакторністю) для «штучного», «вольового» чи «планового» створення дослідником;
- взаємопротистояння та взаємозв'язок суперечливості (спостережуваного та «іншого») за параметрами: «антагонізм-антиномія»;
- органічність (латентність) зв'язку того, що «не може говорити» («інше») із мовленнєвим, що сприяє переформатуванню у зовнішнє (тобто із «немовного» в «мовне»);
- відносність факту ірраціональності презентанта «іншого», що долається в процесі об'єктивування смислового його навантаження шляхом діалогічної взаємодії психолога з респондентом;
- властивість «іншого» в тенденції до самоінтеграції, самоорганізації, «само збирання» у відповідності з тенденціями внутрішнього порядку;
- відсутність «розсічення «іншого» на частини» та збір «із частин»;
- «відсутність випадковостей» у процесі об'єктивації «іншого»: у окремому частковому наявні характеристики цілого;
- долання суперечності між «детермінованим» і «випадковим» шляхом розкриття її глибинного смислового значення;
- інтеграція в «іншому» нерівновагомість сил, що самоплинно каталізують перехід від «хаосу» до «порядку»;
- «миттєвість», згорнутість процесів переходу із однієї системи в другу (із «іншого» (невидимого) в «явне», видиме);
- підкореність психічного законам рівноваги (що обтяжене ілюзіями свідомого), в «іншому»;
- взаємозв'язок «порядку» з «незворотністю», як і зворотністю, є базовим для розуміння психічного в його цілісності;
- трансформація «одиниць» функціонування психіки в площині «іншого» в «одиниці» спостережуваного (усвідомлювального);
- здатність презентанта «Я» до експлікування узагальнених енергетичних пріоритетів в слідових чинниках «іншого»;
- участь архетипів у перекодуванні «іншого» в явне у вияві інваріантності поведінки;
- підкореність динаміки процесів «іншого» та «свідомого» тенденції «до сили» при відмінності організуючих принципів (відповідно тенденцій: «до задоволення» та «до реальності»).

Формулювання змістових характеристик принципу “із іншого” сприяє теоретичному поглибленню психодинамічного підходу до розуміння та пізнання цілісності психічного, з прийняттям до уваги функційної асиметрії сфер свідомого та несвідомого. Все це надає методологічної впевненості практичному психологу на шляху оволодіння діагностико-корекційним процесом АСПП. Принцип «із іншого» вказує не лише на можливість

взаємопереходу із свідомого в *іншу* (неусвідомлювану) площину, але й на специфіку його здійснення при забезпеченні дотичності вказаних двох сфер опосередкуванням, контекстністю та метафоричністю засобів. Ж. Піаже стверджує, що: «Розвиток рефлексивного мислення з опануванням гіпотетико-дедуктивними операціями переводить міркування в **«іншу площину»** [7, с. 228]. Таким чином, *холістична сутність психічного засвідчує наявність перспектив поставити дослідження та пізнання психічного на об'єктивно-наукові основи відповідно універсальності законів природи, дієвих при глибинному пізнанні психічного.*

Відомо, що пізнання є вищою формою відображення об'єктивної дійсності. Ставлячи проблему пізнання психічного як цілісної системи, ми водночас торкаємося проблеми його об'єктивності та індивідуалізованості. Пізнання зорієнтоване на отримання знань, відповідних реальному стану речей є, водночас, відповідним істині.

Психодинамічна парадигма та діагностико-корекційна практика змогли здолати камерність психоаналітичних пошуків при збереженні індивідуалізованості результатів. Сам по собі факт проведення глибинного пізнання психіки людини у великій аудиторії (див.: [14-19]) заслуговує на особливу увагу. Це стає реальністю за умов урахування об'єктивних законів цілісної психіки до формування яких прямого відношення суб'єкт (респондент) не має (приміром, не з його волі формується «внутрішній порядок»). Об'єктивність глибинного пізнання враховує закони функціонування «іншої» сфери у взаємозв'язках із свідомим. Єдність і взаємопов'язаність двох сфер обумовлює динаміку слідування психолога «за феноменом психіки» (за умов спонтанної активності респондента).

*У психодинамічній парадигмі нам вдалося здолати: обмеженість проєктивного підходу в його автономізації пізнання несвідомої сфери від свідомої; виокремлення свідомого від несвідомого, яке характерне для академічного підходу.* Фізіолог К. Прібрам вказує, що «... існують впливи на поведінку, які ми не усвідомлюємо» [8, с. 124], і ці впливи потребують специфічного пізнання.

Завадою на шляху пізнання взаємозв'язків між сферою свідомого і несвідомого, перш за все, є процедура формалізації результативної частини дослідження, яка фактично визначає і сам характер дослідження. Останнє без перебільшення вбиває «живу тканину» взаємозв'язків між сферою свідомого і несвідомого.

Звідси зрозуміло, що у процесі АСПП виключаються формалізовані спроби інтерпретації проміжних результатів процесу глибинного пізнання психіки. Натомість ставиться завдання об'єктивування внутрішньої впорядкованості психіки, що самоплинно виявляє себе в невимушеній поведінці учасника процесу пізнання. За поведінковими аспектами незмінно стоїть імплікативний порядок буття психічної реальності, в той час як на рівні свідомого пріоритетність має декларована суб'єктом логіка.

Психодинамічна парадигма спирається (в емпіричній її частині реалізації) на архетипну здатність психічного до візуалізації, тобто перекодування ідеальних реалій із збереженням «інформаційних еквівалентів». Проблема інформаційних еквівалентів швидше є поставленою, аніж розв'язаною, як одна з актуальних. Від рішення заявленої проблеми залежить прояснення взаємозв'язків між підструктурами психічного в їх архетипно-філогенетичній семантиці. При цьому важливо зауважити, що саме **порушення взаємозв'язків між свідомим і несвідомим створює передумови для формування стабілізованої внутрішньої суперечливості психічного**, що співвідноситься з поняттям *особистісна проблема*. Один бік такої суперечності не усвідомлюється, а інший, як правило, специфічно осуб'єктивується (викривлюється), що обумовлюється системою психологічних захистів. Саме це пояснює відсутність традиційної для деяких практик вербалізації особистісної проблеми учасником глибинного пізнання, яку б він хотів вирішити. Особистісну проблему людина може пізнати в діагностико-корекційному процесі.

Подібної позиції дотримувався в своїх дослідженнях С. Гроф, що представлено в праці «Подорож в пошуках себе» [2]. Він протиставив два підходи: «хілотропний» (від грецького «*hyle*» – *матерія*) і «холотропний». «Холотропний» буквально перекладається як такий, що «прагне до цілісності» (від грецьких слів «*holos*» – *ціле* і «*trepein*» – «рухатись в певному напрямі»). Важливо розуміти, що в *хілотропній* модальності можна сприймати лише в даний момент і в даному місцезнаходженні («тут і тепер»). Природа, обсяг сегменту матеріального світу, залежить від фізичних характеристик (законів) ньютонівського світу. Холотропна ж реальність сягає за межі ньютонівської реальності, вона має функційно інші можливості психіки. Можна також погодитися з С. Грофом, що в кожному із вказаних модусів відсутні функційні проблеми. «Труднощі, як вказує С. Гроф, – створює погранична лінія, де змішуються два світи, і ні один із них не може переживатися за власними законами» [2, с. 257]. Таке трактування проблеми допомогло С. Грофу зрозуміти людину (психопата) як наслідок інтерференції холотропного і хілотропного модусів. Це обумовило стратегію психотерапії – занурення людини в холотропний світ. Він пише: «Техніки, що забезпечують доступ до холотропного модусу, різні – від медитації... до психоделічних речовин» [2, с. 258]. С. Гроф вражав найоптимальнішим (серед інших) – ЛСД, що сприяє поринанню людини у внутрішній стан.

Ми згодні з наявністю відмінностей між двома «світами», один з яких за функційними характеристиками наближений до Всесвіту – інший до реалій «твердого» світу, котрий підлягає ньютонівським законам. Погодитись можна і з тим, що при усій їх автономії та функційній асиметрії вони «рориваються» один в одного, інтерферуються один з одним. Останнє і породжує проблеми за умов, коли захисна система не справляється з подібною «інтервенцією». Наші спостереження доводять, що захисній системі людини властиво інтегрувати імператив несвідомого, а це породжує викривлення та ослаблює адаптаційні можливості. Особистісні проблеми оголюють настійність реалій життя, які не в силах примирити захисна система відступами від реальності. Викривлення – як процес осуб'єктивування реальності лише посилюється психоделіками в дослідженнях С. Грофа. Тому необхідно розмежувати його позицію з психодинамічним підходом в поглядах на проблему оптимізації розвитку психіки в процесі її корекції. Вкажемо декілька важливих аспектів:

- психодинамічна парадигма зорієнтована на поцінювання феноменології плинності психічного з метою пошуку причин проблем, які переживає суб'єкт;
- будь-який акт поведінки суб'єкта включає в себе як свідоме, так і несвідоме, що допускав також і С. Гроф: «Часто в динамічній структурі присутні чинники того й іншого роду» [2, с. 257];
- ірраціональність певних проявів свідомості. С. Гроф намагався розкрити їх логічність, завдяки цілісному гештальту штучно викликаного стану, в який занурювалась людина під впливом ЛСД;
- цілісний гештальт холотропної модальності здатен поглинути симптоми, і людина може перебувати в цілісності внутрішніх переживань. Такі «психотерапевтичні» способи, які, на наше переконання, уводять людину від реальності, а значить і від розв'язання особистісних проблем – не є прийнятними.

С. Гроф свої спроби *специфічного* примирення двох сфер пояснює так: «Хілотропне осягнення світу в чистій формі не створює ніяких проблем. Також і холотропні переживання не лише прийнятні, але й бажані... коли людині не приходится мати справу із зовнішньою реальністю» [2, с. 257].

Текст С. Грофа дозволяє більш чітко виділити психодинамічну позицію, яка виражається в завданнях: розкрити сутність цілісності психічного в його свідомих і несвідомих виявах; в поглибленні розуміння природи дисфункційних утворень психіки, що породжуються порушенням

інформаційного обміну між сферою свідомого та несвідомого, за дієвості системи психологічних захистів, які спроможні лише до певного часу рятувати свідоме від сприйняття не бажаної для нього реальності.

У психодинамічному підході ми не схильні працювати з однією підструктурою (наприклад, холотропною), натомість є орієнтація на роботу з цілісною психікою в єдності обох сфер. Посилення ілюзій, шляхом використання психоделіків, фактично відповідає природній активності захисної системи в її відступах від реальності. У форматі психодинамічного напряму ми працюємо з тим, що представляє феноменологія спонтанної активності суб'єкта у відповідності із збереженням лінії дотримання провідних механізмів глибинного пізнання: позитивної дезінтеграції і вторинної інтеграції психіки на вищому рівні її розвитку. Останнє зорієнтовує нашу увагу на ілюзорні відступи від реальності, які щось маскують на догоду ідеалізованому «Я» і тим самим блокують шляхом актуалізації опорів інформаційний обмін між обома сферами.

Позитивність дезінтеграційних процесів полягає в їх багаторівневості, порційності та збереженні оптимуму емотивних навантажень, які в іншому випадку можуть зашумляти ясність інтелектуального сприйняття та розуміння розбіжностей в спрямуванні активності сфер свідомого і несвідомого. У випадку уваги лише до холотропної сфери посилюються відступи від реальності, що невиправдано підвищує емотивний фон активності, блокує раціональність сприйняття. Таким чином, у процесі глибинного пізнання у людини залишається право на ілюзії, адже це є психічна реальність, яка заслуговує на вивчення та нівелювання, а не її посилення.

Призупинимо даний момент і поглянемо на сутність «небажаного змішування сфер двох світів», на що вказує С. Гроф, то стає зрозумілим, що від нашого погляду на дані речі сама їх сутність не зміниться, тому ми приймаємо до уваги те, що *феноменологічно виявляє психіка* і «йдемо за...» при забезпеченні управління глибинним пізнанням. На наше переконання, ці світи (свідоме-несвідоме) настільки ж різні, як і єдині. Приміром, електрон є і точкою і хвилею, але виокремлено він не є тим або тим. З огляду на те, що порушення інформаційних обмінів відбувається в «Я» через блокування доступу до певної інформації, то дослідження даної проблеми повинно торкатися розширення самосвідомості суб'єкта. Проблема «змішування двох світів» (С. Гроф), тобто внутрішні суперечності є орієнтиром пошуків засобів досягнення гармонії.

У психодинамічних дослідженнях ми незмінно торкаємося вказаної проблеми не лише через важливість урахування функційних особливостей двох сфер, а й через поділ і взаємопереходи психічного у **внутрішнє** та **зовнішнє**. Говорячи інакше, психодинамічне дослідження покладається на припущення, що не лише відмінності ідеального (психічного) і фізичного (матеріального), але і їх спільність повинні були б сприяти глибинному пізнанню психіки з огляду на можливості взаємопереходів зовнішнього у внутрішнє і навпаки. Це означає, що діалогічна взаємодія із суб'єктом при посередництві в ній візуалізованих презентантів визначає характер пізнання *внутрішнього порядку психіки*. Тому глибинний процес має перспективи розкрити, виявити причини дисонії двох сфер шляхом виходу на базальні захисти в їх єдності з периферійними. В цій частині корекційного процесу ми можемо констатувати спільну з С. Грофом спрямованість діагностико-корекційного процесу на вихід в іншу сферу, проте в нашому випадку це здійснюється *не з метою штучної актуалізації несвідомого*, а й з метою прояснення смислової сутності конфліктуючих з ним імпульсів.

Психодинамічний підхід вивчає самоплинні вияви в поведінці (назовні) порушень гармонії двох сфер. Що ж стосується інструментовки пізнання, то психодинамічна методологія спирається на: а) фактаж спонтанності та невимушеності поведінки; б) розуміння цілісності психічного і його архетипне забезпечення візуалізації ідеальних змістів у хілотропну

(матеріальну) площину; в) основним маяком орієнтації глибинного пізнання є порушення законів хілотропності м(атеріалізації), яке виявляється в «зовнішньому» опрацюванні поведінкових актів за законами свідомого. Додаток Б ілюструє ліпку на тему: «Я в реальному» – «Інь-Ян» і в середині знаходиться щілина, яка не відповідає стандарту даного знака. Саме порушення функційних характеристик предметних презентантів і є виявом одного із архетипних механізмів символізації (інформування) про внутрішньо-психічні негаразди. Таким чином, глибинне пізнання причетне до врахування ньютонівських законів, тобто законів функціонування предметної сфери буття.

Розкриємо причини пробуксовування академічних досліджень психічного через їх *невідповідність універсальній природі психічного (свідоме - несвідоме)*, а, відтак, і підготовка майбутнього практичного психолога не може бути повноцінною. Врахування *несвідомого в дослідному процесі від самого початку передбачає наявність наукових знань про його функційну природу, як і про специфіку взаємозв'язків зі свідомим*. **Представимо найважливіші методологічні постулати, що потрібно враховувати у процесі глибинного пізнання психічного в його цілісності:**

1. Симультанність процесів несвідомого (у тому числі, й їх емотивність), що виключає алгоритмізованість та формалізованість процедури пізнання. Несвідоме підпорядковане імовірнісній логіці та функціонує за законами і «ншої логіки» порівняно з «логікою свідомого».

2. Класична процедура дослідження має дискретний характер із орієнтацією на кількісні показники, в той час як несвідоме стверджується в пріоритетності *емотивної значущості пережитих подій*.

3. Пізнання свідомого в класичній психології спрямоване на концептуально-понятійні його передумови, феноменологічна ж природа несвідомого передбачає створення умов для спонтанної поведінки суб'єкта.

4. Класична психологія зазвичай спрямована на знакові засоби пізнання, без врахування можливостей образно-символічної і архетипної презентації несвідомого назовні.

5. Експериментально-дослідницька процедура пізнання свідомого передбачає чіткість прогнозів у форматі їх двозначності: *«істинне або хибне»*, пізнання ж несвідомого передбачає *полізначеннєвість: «і те, й те»; «більше-менше»*.

6. У пізнанні несвідомого провідними є ті риси і характеристики спонтанної поведінки суб'єкта, які вирізняються інваріантністю окремих, проте взаємопов'язаних характеристик; традиційне ж дослідження зорієнтоване на повторення (відтворення) поведінки згідно плану дослідження, який не бере до уваги її спонтанні вияви.

7. Глибинне пізнання спирається на такі категорії, як «диспозиція», «тенденція», «установка» тощо, які, окрім смислового навантаження, мають імовірнісний та емотивно-енергетичний складник; в традиційному ж дослідженні, навпаки, домінантне значення має раціональний компонент, що базується на чітких прогнозах результату до початку дослідження.

8. Пізнання несвідомих аспектів психіки уможливорює подолання психологом академічної центрованості на прямій причинно-наслідковій залежності у процесі імовірнісного прогнозу. Останнє узгоджується з принципом додатковості, який передбачає орієнтацію на обидві сфери (свідоме - несвідоме), в їх взаємозв'язках.

9. Для розкриття сутності несвідомого потрібне деталізоване умістовлення категорії «мета досвідне» («поза досвідне»), яке взаємопов'язане з *онтологічним несвідомим*, що не враховує академічний підхід дослідження психіки.

10. Класична психологія у процесі експерименту випускає з поля зору рефлексування смислів, які скриті за інформаційними еквівалентами презентантів, натомість глибинне дослідження зосереджується на проблемі інформаційних взаємозв'язків двох сфер.

11. Традиційні психологи зорієнтовані на *підтвердження наперед знаного (відомого), явного*, в пошуках ключика пізнання там, куди падає світло академічного ліхтаря; *глибинне пізнання завжди відкриває істину вперше* в її неповторності в *діалогічній взаємодії* психолога з респондентом, без обмеження пізнаного «прокрустовим ложем» теоретичного розуміння.

12. Академічна психологія не прагне (на відміну від глибинної) оволодіти таємницями законів функціонування несвідомого (в єдності та протистоянні свідомому), відсутній інструментарій перетворення прихованих, імпліцитних смислів психічного на явні; відсутність навичок здійснення процесуальної діагностики, яка передбачає каталізувальний діалог психолога з респондентом із подальшою інтерпретацією поведінкового матеріалу; натомість спостерігається обмеженість формалізованою (тестовою) діагностикою при незмінній розведеності в часі з корекцією.

13. Схильність до каузальної однозначності пізнання заважає академічній психології розуміти суперечливу сутність психічного (в єдності двох сфер), як і шляхи її нейтралізації, що потребує володіння інструментарієм розширення самосвідомості суб'єкта у часопросторі конкретного суспільства.

14. Класична психологія віддає перевагу вербальним параметрам дослідження, що відсуває в тінь значущість архетипно-чуттєвих аспектів пізнання психіки.

Відмінності традиційного (академічного) і психодинамічного підходів дослідження феномену психічного зумовлюють потребу урахування специфічності сфери несвідомого у її багатофакторності та полімодальності смислових значень і символічних умістовлень. Стають зрозумілішими причини віднесення академічними науковцями несвідомого до царини психіатрії чи клінічної психології. Несвідоме в контексті здорової психіки згадується в академічній психології лише номінально. Ігнорування самого факту наявності неусвідомлюваної сфери у психічно здорових людей знівельовує перспективи адекватного дослідження та розуміння психіки в її цілісності, що є вкрай важливим для підготовки психологів.

Спроби психологів наблизитися до дослідження несвідомого, зокрема теорія установки та проєктивні методи, не забезпечили бажаного результату. У проєктивних методах спостерігалась неузгодженість колориту стимульного матеріалу (тест Люшера, плями Роршаха, ілюстрації Розенцвейга) з формалізованістю інтерпретації емпіричних результатів, що порушує адекватність глибинного пізнання з огляду на універсальність законів психіки. Психодинамічний ракурс бере до уваги асимілювання суб'єктом вхідної інформації, яка репрезентує не готовий висновок (що спирається на математично-формалізовану процедуру), а процес наближення до логічної впорядкованості та неповторності індивідуалізованості внутрішнього світу. Унаслідок цього спроба проєктивних методів, як і теорії установки Д. М. Узнадзе, прокласти місток між академічним і глибинним підходом до пізнання психіки, сама по собі заслуговує на увагу та схвалення, проте не дає бажаного результату через невідповідність процедури формалізації симультанної сутності психічного. Саме глибинна психологія, що розвивається на фундаменталіях психодинамічної парадигми, відкриває горизонти зняття традиційних бар'єрів у пізнанні психічного в єдності взаємозв'язків свідомого й несвідомого у їх взаємодоповнювальній місії.

Підсумовуючи, згадаємо взятий нами з порівняльною метою досвід С. Грофа з використанням психоделічних засобів ЛСД для зняття дисгармонії, породжуваної «натисками реальності, що вступає в конфлікт із внутрішнім світом людини». Такого роду актуалізація нижчих прошарків психіки з метою відтягування із свідомого чинників її деструктування ніяк не оптимізує розв'язання особистісних проблем суб'єкта в напрямі підвищення його адаптаційних можливостей, що є необхідним у професії майбутній практичний психолог. Ми категорично проти використання штучних засобів впливу на суб'єкта не лише тому, що така дія

психоделічних речовин темпорально обмежена в часі, а й тому, що за таких обставин вилучається активність свідомості суб'єкта як провідного чинника прогресивних, психокорекційних змін, що є важливим в контексті завдань фахової підготовки практичних психологів, що спирається на саморефлексію.

Психічне єдине в своїй суперечливій сутності та у внутрішній впорядкованості, і саме це покладено в основу науково-дослідних пошуків шляхів оптимізації професійної підготовки психологів у форматі психодинамічної парадигми.

### Література

1. *Гроф С.* За пределами мозга / Пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Изд-во Трансперсонального Института, 1993. – 504 с.
2. *Гроф С.* Путешествие в поисках себя. – М. : Аст, 2004. – 352 с.
3. *Левин К.* Теория поля в социальных науках // Динамическая психология: избранные труды. – М. : Смысл, 2001. – С. 251 – 270.
4. *Максименко С. Д.* Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід : монографія / К. : Видавничий Дім “Слово”, 2013. – 592 с.
5. *Носков В. І.* Проблеми підготовки психологів у системі вищої освіти, // Зб. наук. пр. – Психологія. – Вип. 4 (7). – К., 1999. – С. 210 – 219.
6. *Пиаже Ж.* Психология интеллекта // Пер. с англ. и фр. / Жан Пиаже. – СПб. : Питер, 2003. – 192 с.
7. *Пов'якель Н. І.* Професійна рефлексія психолога-практика / Н. І. Пов'якель // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 6/7. – С. 3 – 6.
8. *Прибрам К.* Языки мозга /Перевод с англ. Н. Н. Даниловой и Е.Д. Хомской под ред. и с предисловием действительного члена АПН СССР А. Р. Лурия. – М. : Прогресс, 1975.–463с.
9. *Пригожин И.* Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой / Илья Романович Пригожин, И. Стенгерс; пер. с англ. Ю. А. Данилова; общ. ред. и послесл.: В.И. Аршинова, Ю.Л. Климон-товича, Ю. В. Сачкова. – Изд. 5-е. – М. : КомКнига, 2005. – 294 с.
10. *Стасько О. Г.* Психологічна значущість умовних цінностей та їх вплив на формування ідеалізованого “Я” особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Стасько Олена Григорівна. – Черкаси, 2006. – 369 с.
11. *Фрейд З.* Я и Оно / З. Фрейд. - М. : Моттэм, 1990. – 55 с.
12. *Чепелева Н. В.* Личностная подготовка психолога в условиях ВУЗа. Психолого-педагогические основы личностно-ориентированного образования: сб. научн. трудов / Н. В. Чепелева. – Ялта : Артек; ГИА, 2001. – С. 34 – 41.
13. *Штета О.С.* Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг : Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
14. *Яценко Т. С.* Арт-терапевтичні технології в роботі психолога / Т.С. Яценко (та інші). – К. : Марич, 2009. – 68 с. – Серія: Психологічний інструментарій.
15. *Яценко Т. С.* Психокорекція засобами малюнку / Т. С. Яценко (та інші). – К. : Марич, 2009. – 59 с. – Серія: Бібліотечка соціального працівника.
16. *Яценко Т. С.* Релігійна віра в світлі глибинної психокорекції / Т. С. Яценко (та інші).– К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – 305 с.
17. *Яценко Т.С.* Активне соціально-психологічне навчання у системі освіти / Т.С. Яценко (та інші): монографія.– Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2010. – 292 с.
18. *Яценко Т.С.* Прикладні аспекти застосування активного соціально-психологічного навчання у школі: Навчальний посібник / Т. С. Яценко (та інші). – Черкаси, 2006. – 112 с.
19. *Яценко Т.С.* Методика глибинної психокорекції: підготовка психолога-практика. Навчально-методичний посібник / Т. С. Яценко (та інші). – Ялта : РВВ КГУ, 2008. – 342 с.

20. Lashley K.S. Brain mechanisms and Intelligence. – Chicago : University of Chicago Press, 1929.

*В статье поставлена проблема профессионально-личностной подготовки будущего психолога на основе интеграции основных положений психологической службы в Украине. В основу положен целостный взгляд на психику (холистический подход) в единстве сфер сознательного и бессознательного. Содержание статьи соответствует существующему стандарту «Практической психологии». Тема актуальна, учитывая традиционное игнорирование классическо-экспериментальными исследованиями сферы бессознательного, является не только тормозным (артефактным) моментом, но также мешает осуществлению практическим психологом адекватной диагностики и коррекции.*

*Раскрыта динамика познания, центрированного на выявлении нарушений взаимосвязей между сферой сознательного и бессознательного и пути их восстановления. Вводится принцип дополнения, который универсально сочетает функционально асимметричные сферы, которыми являются сознательное и бессознательное. С последним связана категория «информационных эквивалентов» и понимания психики как функциональной системы, вписывается в методологию познания психического в его целостности.*

*Статья позволяет сделать выводы по оптимизации профессиональной подготовки психолога, а именно: понимание опосредованности познания психического; использование метафорически-опосредованных средств познания для проникновения в сущность глубинных детерминант поведения субъекта. Будущий психолог знакомится с основами ведения диалога с респондентом, встраиваемый во внутреннюю имплицативных порядок психики. Раскрываются базовые законы другой сферы (бессознательного) из-за введения принципа «из другого» и др.*

*The article posed the problem of professional and personal training of the future psychologist based on the integration of basic provisions of the psychological service in Ukraine. It is based on a holistic view of the psyche (holistic approach) in the unity of conscious and unconscious spheres. The content of the article complies with the existing standard of "practical psychology". Topic is relevant, given the traditional neglect of classical and experimental study of the unconscious, is not only the brake (artifact) torque, but also hinders the implementation of a practical psychologist adequate diagnosis and correction.*

*Revealed the dynamics of knowledge centered on identifying violations of the relationship between the sphere of conscious and unconscious, and the ways of their recovery. Introduces the principle of complementarity, which universally combines functionally asymmetric areas that are conscious and unconscious. With the latter category is related "information equivalent" and understanding of the psyche as a functional system fits into the methodology of mental cognition in its entirety.*

*Article permit conclusions to optimize training psychologist, namely: understanding of mediation mental cognition; use of metaphor-mediated cognitive means to penetrate into the essence of the underlying determinants of behavior of the subject. Future psychologist familiar with the basics of dialogue with the respondent, embedded in the inner psyche of implicative order. Reveals the basic laws of another sphere (the unconscious) due to the introduction of the principle of "from another" and others.*

Статтю подано до друку 12.12.2014.